

Hajdanvolt és mai karácsonyok

Szócikkek a Karácsonylexikonból

ABROSZHÚZÁS • A Nyitráról északra húzódó Tribecs-hegység déli nyúlványainál elterülő Zoborvidék lakói a karácsonyi asztal terítőjére különféle vetőmagot szórtak. Miután ezt megtették egy újabb díszes terítővel takarták le, majd két nő markolta meg innen is, onnan is a terítők összefogott sarkait. Kissé megemelték, elkezdték húzni, ki ki maga felé. Ahogy Méry Margit néprajzkutató lejegyezte, többször is a következőket mondták: „Mit húz kend, konkolyt, üszököt? Mindenféle gazot ki a gabonából.” Ténylegesen húzniuk kellett, de úgy, hogy semmiféle mag ne hulljon ki az óvatos rángatásakor, mert az rossz előjelnek számított a jövő évi termést illetően. A művelet végén a kettős abrosz a magokkal együtt visszakerült, s mindvégig azon zajlott a karácsonyi étkezés.

ALIO • Grúziában így nevezik azokat a népes felvonulásokat, amelyeket a városokban és tartományi székhelyeken tartanak. Az alleluja (hallelujah) grúz nyelvű megfelelője az alio. A karácsonyi jelképekkel a főútvonalakon vonuló tömeg ugyanis áhítatos dicsőítő éneket zeng.

ALMACSERE • Kínai nyelven, ha az almát emlegetik a „píngguő” hangsort használják a megnevezésére. Ha azt akarják mondani, hogy békés (például a hangulat, a légkör, a szándék), akkor viszont a „píngjing” jön a szájukra. Sokan ebből – a kiejtésben még a leírtánál is közebbi – hasonlóságból eredeztetik azt a sajtóságos kínai szokást, melyet azon kevesek, akik a hatalmas országban megü-

lik az ünnepet, szinte mindannyian tartanak. A náluk „fények fájának” nevezett karácsonyfa alatt elsőként színes papírba, mintás celofánba csomagolt almákat adnak egymásnak. Ünnepi látogatásukkor az ismerősök, barátok, távolabbi családtagok is azt hoznak magukkal, és azt is kapnak már a lakás bejáratánál.

BÁBUJÁRÁS • A XVIII. századtól kezdődően Angliában Jézust és Szűz Máriát jelképező bábukkal (sokszor egészen egyszerű fakanál- vagy csutkababa-figurákkal) zörgettek be a tehetősebb polgárok házáinak ablakán. Ezek felmutatásáért – amitől az ajtónyitók szerencsét reméltek – némi élelmiszer vagy csekélyke pénz volt a földi jutalom. (Az égi elszámolásról nincsen híradásunk.)

BÖGREJÓSLÁS • A XX. század első évtizedeiben Szepességben és Árva vármegyében is megszokott volt, hogy a lányos házakban esélylatolgató próbát tettek a szülők. Mielőtt a család éjfél misére indult, az anya titkon több bögrét borított az asztalra. Ha csak egyetlen eladó sorba került lánya volt, akkor mindössze kettőt, egyébként pedig eggyel többet, mint ahány konty alá szánt menyecskejelölt élt a házban. Az egyik alá odatette az ujjáról lehúzott jegygyűrűjét. Hazatérve kinek-kinek bögrét kellett választani. Ha a lány a jegygyűrűst választotta, bizonyosra vették, hogy a következő évben oltár elé kerül.

CIPŐ • Él egy olyan babona az Egyesült Államokban, mely szerint – bármily szépnek vagy hasznosnak tűnik is – nem szabad

cipőt ajándékozni karácsonykor. Ha ugyanis ezt tenné az ember, akkor pórul járna, mert akinek adná, rövid időn belül örökre kísétálna, eltűnne az életéből.

CSILLAGLÁMPÁS • Nagy szerencséje volt a napkeleti bölcseknek, hogy az újszülött, akinek látogatására indultak, Betlehemben és nem a mai Fülöp-szigeteken jött a világra. Arra felé könnyen követhették a csillagot, itt azonban menthetetlenül eltévedtek volna. Ebben a keresztény többségű ázsiai országban ugyanis a falvakban élők legkedveltebb ünnepi dekorációjának a minél magasabb bambuszrudak tetejére rögzített, éjszakára kivilágított csillag alakú lámpás számít.

CSODÁK • Mégiscsak méltatlanság lenne, ha a Megváltó születésekor a természet semmi feltűnő jelét nem adta, nem je-

lezte volna mindenki számára felfogható, egyben ámulatkeltő módon a rendkívüli eseményt. Az egyszerű emberekben az erről szóló tudósítás égető hiányként jelentkezhetett. Abraham a *Sancta Clara*, a nevezetes bécsi prédikátor felismerte ezt. Meg is kísérelte színes szóval kielégíteni az igényt. A XVII. század végén elmondott egyik templomi beszédében olyan csodáknak adott szárnyat, amik szerinte a legelső karácsonyon, Jézus születésének éjjelén történtek. „Fölöttébb nagy hó volt akkor este, de rögvest elolvadt, amikor Megváltónk a világra jött, és a fák is tüstént virágot bontottak, lombba öltöztek. Az egész föld virággal lett tele.” Kijelentése érvénye azonban csak Európára lehetett igaz, hiszen ha Betlehem környékét nagy hó lepi, arról az evangéliumok feltétlenül szót ejtettek volna, Másfelől pedig a születés körüli órákban a pásztorok sem legeltetettek és készülnek a szabad ég alatt éjszakázásra az egy hóborította környezetben.

CSOKOLÁDÉ • Belgium egyik legfőbb büszkesége csokoládéipara. Az egymással versengő manufaktúrák és gyárak minden télen külön vetélkedést folytatnak az ilyenkor – mint mindenütt, itt is – kimagasló fogyasztói vásárlási kedv megnyeréséért. Igazán különleges karácsonyi csokoládé táblásárúkkal és desszertkölteményekkel állnak elő. Mandula- és diókrémekkel, trüffellekkel, likőrökkel és tejszínes gyümölcsízekkel töltött, csakis ilyenkor kapható portékákat kínálnak. Régi hagyománya van ennek. Agatha Christie 1938-ban megjelent regényében (Poirot karácsonya) a nagyhírű magánnyomozó is ilyen édességet vásárol és majszol élvezettel.

DISZNÓLOVAGLÁS • Dániai karácsonyi móka. Már ha akad bakfis, aki próbát tenne vele! A XIX. században hírelték először, hogy akad vidék, ahol az a lány, aki egészen biztosan férjhez akar menni a következő karácsonyig, december 25-26-án (és csak

is akkor), megkísérelhet addig győzködni egy otthoni sertést, amíg ráveszi, hogy megülhessen a hátán. Ha legalább egy percen át nem veti le, a nem kikötött disznó, biztos lehet magában: ol-tárhoz fogják rövidesen vezetni. Van benne logika! Hiszen, ha egy ilyen izgó-mozgó haragos jószágot képes megszelídíteni, hogyan tudna egy valamirevaló legényt is az ujjá köré csavarni?

EDÉNY • A hagyományörző úkrán családoknál a karácsonyi vacsora legünnepibb fogásának tekintett, búzából, mákból, mézből – egyes helyeken dió, mazsola és más szárított gyümölcs hozzáadásával – készülő kutiát nagy becsben tartják. Ez abban is megmutatkozik, hogy számára saját külön edényt tartanak a konyhában vagy kamrában. Olyat, amit évente csakis egyszer, a karácsonyi főfogás elkészítésére használnak.

ERDŐBÉKÍTÉS • Topola és Krajojevac térségében (Szerbia) a XIX. század végétől él az a viselkedésnorma, hogy azoknak, akik karácsonyfának való fenyőt vágnak, valamiféle ajándékkal kell kedveskedniük az erdőnek, az erdőlakóknak. Afféle áldozatot kell bemutatniuk. A legtöbben egy magukkal vitt cipót tépnek ketté, hogy egyik felét a fa csonkjához helyezték, mások zsömlét visznek, vagy olajos magvakat szórnak halomba.

ÉGNYÍLÁS • A bolgár néphagyomány szerint karácsony napján csakis az igaz emberek előtt és mindössze egyetlen szempillantatra megnyílik az ég. Egy pislantásra láthatóvá válik a mennyek országa. Aki kiérdemli ezt a kitüntető, lélekerősítő lehetőséget, annak jutalmul az a vágya is beteljesül, ami akkor a leginkább fűti.

FENYŐÜLTETVÉNY • Ahogy közeledik a karácsony újra és újra izzásig hevülnek az indulatok: szabad-e feláldozni anynyi fenyőt otthonaink ünnepivé tételére. A műfenyő, a gyökeres és az életétől fosztott fenyő hívei tusakodnak a lapok hasábjain. 1855-ben még fel sem merült a kivágott fenyők helyettesíthetősége, hiszen hazai elterjedésének csak a legelején jártak. Egy szakember (*Illés Nándor* királyi főerdőtanácsos) azonban már akkor így írt a karácsonyfának valókról az Erdészeti Lapokban: „Csak egy kissé számítani kell, és kiderül, hogy tisztán karácsony- vagy májusfa termelése is kifizeti magát. A sűrűbben ültetett luczosokból a 10-20. évek között a fölös fákat ki lehetne karácsonfáknak szedni, sőt ilyen turnusra alapítva erdőt is lehetne ültetni, a mely meghozná a befektetési költségeket. Mai napság, midőn az erdésznek figyelembe kell vennie minden legkisebb jövedelmi forrást, hogy az erdőből a lehető legnagyobb jövedelmet behozza:

a csekélységnek látszó május- és karácsonyfát sem szabad megvetni.” Azaz már ekkor tudták, hogy nem a felnövelésre szánt fenyők-ből kell a karácsonyfa-igényeket kielégíteni. Amiképp azt is, hogy karácsonyfa-eladás teremtette összegek milyen jó szolgálatot tehetnek a magasztosabb erdészeti célok megvalósítására.

FÚJKÁLÁS • Szerbiában él egy népi babona, amely szerint a karácsonyi tűzgyújtásoknál sem a gyufát, sem a gyertyát nem szabad elfújni, de még csak a tüzet sem szabad fújkálással szítani. Ha ugyanis ettől tartózkodik az ember, az fölöttébb kifizető lehet a számára. Akkor a szél sem rázza le a gyümölcsöket a fáiról, nem fekteti el a búzáját, nem hordja szét szalmáját, szénáját és nem söpri le háza cserepeit sem.

FÜSTÖLÉS • December 25-én Tírol-szerzte a felnőtt családtagok mindegyike kezébe vesz egy füstölővel ellátott serpenyőt és egymást váltva időnként végig járja a ház összes helyiségét, az esetleges melléképületeket is. Ilyenkor szokás füstbe vetni a húsvéti asztalt díszítő barka e célra megőrzött maradványait is. Ez a „kifüstölés” a néprajztudósok szerint egy ősi pogány szertartás utóélete, ami a démonok és betegségek elűzésére, az ártó szándékok elhárítására szolgál. A Mura környéki szlovén lakosság körében ugyanígy szokásban volt a házak, szobák advent utolsó délelőttjén történő „felfüstölése”.

GENA • Etiópiában karácsony késő délutánján rendezik meg a falvak határában a Gena nevezetű sajtáságos gyeplabdamezőkötést. Neve Jézus születésnapjának helyi megnevezéséből származik, és csakis ezen a napon játsszák. Különlegességét talán egyetlen adat is elegendő módon jellemzi. Csaknem másfél kilométeres a pálya, melynek képzeletbeli partvonalát a labdával és játékosokkal folyamatosan együttmozgó nézők sorfala jelöli ki. (Ha a játékosok futnak vala-

merre, ők is kénytelenek arrafél szaladni egyenes vonalban.) Egy etiópiai legenda szerint a játékot azok a pásztorok játszották először, akiket az angyal azon a híres betlehemi éjszakán útra kelésre sarkallt.

GUBÓ • A Boldva mentén élők így nevezik azt, ami másutt mákosguba. *Tutsek* Anna Karácsonyi babonák elbeszélésében emlékezik meg arról, hogy bakfis korában komoly sérülést szenvedett. Egy, azon a tájon más térségeknél veszélyesebb férj-jóslási eljárásnak lett szenvedő alanya. A mikor a szenteste étkei közt a gubóra jött a sor, akkor érkezett el az idő. Egy férfi-, vagy fiúember tányérjából ki kellett kapni, vagy villájáról le kellett rántani az első falatnak szánt mákos darabot. A vendégkislányt, a későbbi írónőt ekkor érte a baleset: a családfő villája az ujjába döfődött. A fájón felvérző seb sem gátolta azonban abban, hogy azonmód a kertbe nyargaljon, hogy a zsákmányolt gubót egy fagallyra tűzze. Ha ez a gubó reggelre nem lesz itt, akkor még a jövő évben férjhez megyünk – állította szerencsésebb kezű barát-nője.

GYERTYAMERÍTÉS • Közkeletelt családi elfoglaltság, a karácsonyi felkészülés része. November elejétől Svájc településeinek alkalmi sátrak létesülnek arra a célra, hogy az emberek el-

készíthessék saját gyertyájukat. Különböző színű olvasztott viasszal telt tartályok várják őket, amelyekbe a kanóccokat meríthetik. A kész gyertyák árát a súlyuk alapján kell kifizetni. A befolyt összegek önköltségen felüli részét a mártó helyek fenntartói egy eleve meghirdetett jótékonyági célra fordítják.

GYERTYASZERTARTÁS • A soká-cok karácsony beköszöntekor az ünnepre szalmával felszórt szobában három olyan kalászt, melyben szem van, a lábuk alól kiválasztanak. Három kis égő gyertya közé helyezik, melyeket egy fiú tart kesztyűvel eltakart jobb kezében. A legényke hármat fordul sarka körül, miközben azt mondja: „Dicsértessék a Jézus!”. Erre mind azt felelik: „Krisztus megszületett!” A fiú válaszul elkiáltja magát: „Vigadjunk tehát!” Azután egyet ugrik s eloltja a gyertyákat. A szokást elsőként dr. *Jankó* János rögzítette 1896-ban (adatok a bács-bodrogh megyei sokácok néprajzához).

GYÓNÁS • Az Ipoly vidékén már karácsony közeledtekor sem volt derűs eseményekben hiány. *Manga* János muzeológus, néprajztudós, aki e tájék ünnepi szokásait kutatta, feljegyezte, hogy az ottani falvak fonóházaiban Mikulás napján a legények tréfás gyóntatást rögtönöztek. Az egyik legény papot vagy püspököt sze-

mélyesített meg. Mellette voltak a ministránsok, az ördögök és a harangozó. Elsőként az utóbbi lépett a szobába és bejelentette a gyónást, majd behívta a „papot”, aki sorra gyóntatta és különösen tréfás, bolondos nyilvános penitenciákat (bűnjóvátéti feladatokat) szabott meg a számukra. Felsőszemeréden öt legény öltözött fel: püspöknek, angyalnak, ördögnek, halálnak és koldusnak. Az ördög kivitte, az angyal behozta és megtáncoltatta a lányokat. Ha az ördög gyengébb volt, egy-egy ügyesebb lány vagy asszony a nyakába kapaszkodott, s az ördögöt táncoltatta meg.

GYÖMBÉRPÁLINKA • Hollandiában sokan úgy tartják, hogy ez a más európaiak számára lehetetlen ízű ital feltétlenül illik a karácsony hangulatához. Már ükapáik nemzedéke is ebből kortyolt néhány kupicával, mert fogyasztását egészségbiztosítéknak tekintette a következő esztendőre. Ma már házaknál kevéssé főzik, de a kocsmákban karácsony tájt ma is nagy a keletje. Még a szesz-nemisszák is be-betérnek koccintani egyet vele és vinni belőle a családi asztalra.

GYÜMÖLCSFARÁZÁS • Felvidéki szokás szerint a vidéki házak lakói Ádám-Éva napján, pontban a déli harangszó alatt a kerti gyümölcsfaikat veszik célba, hogy alaposan megrázzák mindegyiket. Nagyobb gyümölcsös esetén minden családtag ezzel foglalja

toskodik. Lehet, hogy gyakorta tapasztalat nem erősíti meg a megrázó esemény eredményességét, de végül is a legfőbb hagyomány a hagyományok megtartása. A régiak azt mondták, hogy a jelzett időben végrehajtott művelet idején lepotyognak a férgek. Mára arra módosult tanítás, hogy az így megrázott fák majdani gyümölcseibe nem furakodik be semmiféle féreg.

HARABOJI • A dél-koreai gyerekek sajátos, nemzeti Mikulása. Ő a karácsonyi ajándékhozó, aki éppúgy számon tartja jóságukat vagy rosszaságukat, mint azt hasonló feladatkört betöltő társai teszik. Hosszúak az ősz szakállt visel, mely nagyjából a hasáig ér. Sovány. Öltözete alapszíne kék, annak is a zöldhöz közelítő árnyalata. Fején elmaradhatatlan koreai kalapot hord, köpenye piros szalaggal van masnira kötve. Jóságdíjait soha nem puttonyban, hanem zsákban szállítja a célig. Arcán földöntúli mosoly. Lassan már az édességpiacon is kiszorítja az amerikai Santa Claustról, náluk kék sztaniolba öltöztetett versenytársaival.

HERÓDES • Heródes Antipasz, Nagy Heródes király fia, a rómaiak kegyéből Galilea és Perea negyedes fejedelme, az evangéliumok tudósítása szerint a Jézus születését és halálát övező időszak idején gyalázatosan gonosz szándékú személynek bizonyult. Ő végeztette ki Keresztelő Szent

Jánost is, és amikor a zsidók újszülött királyát ónála kereső napkeleti bölcsek, nem tértek vissza hozzá, hogy jelentsék az illető kilétét – Máté evangéliumának sorai szerint – szörnnyű mézszárlásra adott parancsot. Betlehemben és környékén minden két éven aluli fiúgyermeket megöletett (őket nevezi a magyar népnyelv aprószenteknek), hogy a „zsidók újszülött királya” bizonyost köztük legyen. *Antall József* (a későbbi miniszterelnök édesapja) a II. világháború idején menekültügyi kormánybiztos volt. E minőségében ő szervezte a lengyel menekültek példás befogadását és ellátásuk ügyét is. Emlékírataiban feljegyeztet egy 1943. évi karácsonyi színjátékot, amelyet a Magyarországon néhány évre békes otthont talált lengyelek a Pesti Katolikus Kör Dísztermében adtak elő az ünnepi program befejezéseként. Heródes Hitler-bajszot viselve jelent meg a jelenetben, s előtte az egykori betlehemi zsidó anyákat megjelenítő lengyel aszszonyok könyörögtek gyermekeik és férjeik életben hagyásáért.

HÉTHALVACSORA • Dél-Itáliában így nevezik a szenteste során felöltött hagyományos étkeket. Ez az este valaha még szigorúan böjtös idő volt, csak 25-étől lehetett először halon kívül más húsételt fogyasztani. Errefelé azonban nem adták alább a bőségességet, így már vacsora is kivételes volt. Ennyiféle hal egész évben nem volt egyszerre az asztalon. A hetet mindmáig bűvös, szerencsehozó számnak tekintetik, ezért nem érték, és ma sem érik be négy, vagy teszem azt: hatféle hallal. De épp ezért, nyolcra sem vetemednek. Halleves, fűszeres és bundázott halféleségek, pácolt és füstölt tengeri uszonyosok, valamint többféle halsaláta, halpörkölt, halkrém szerepel ilyenkor a választékban.

HÓSPRAY • Hóspray, Múhóspray megnevezéssel az 1980-as évek elején kerültek először közforgalomba azok a flakonos permetek, amelyek fehér, havas díszítések készítésére alkalmasak, tökéle-

tesen idézve fel az igazi hó látványát. Az első ilyen a belgiumi Kuurne-ban gyártották és egy Maurice Van Overstraeten nevű fejlesztő nevéhez kötődik. A karácsonyfán és az ablaküvegen tartósan megtapadó, nem lepergő, s ennek ellenére viszonylag könnyen eltávolítható műhó hamar közkedvelt lett. A gyors elterjedést segítette, hogy számos gyártó állt elő hasonló termékekkel és dobozukba karácsonyi sablonokat is csomagoltak, amikkel megkönnyítették az élményszerű felületdíszítést.

Hosszú advent • A karácsonyi eljövételváró időszak a gallikán szertartás szerint az V. századig Szent Márton napján (november 11-én) köszöntött be és éppúgy december 24-éig tartott, mint manapság. A keleti egyházak változatlan formában őrizték meg a szokást, azonban a nyugatiaknál a 400-as évek végére négyhetes változtatásban vert gyökeret. Bod Péter (1712-1769) erdélyi református lelkész, egyháztudós és történetíró a XVIII. század derekán, ennek igen szép magyarázatát is adta. „Régen voltak hat hetek a Szent Márton napjától fogva, aholott kezdi most is a görög eklézsiában négy hetekre szorított ilyen fundamentomon, mert a Krisztusnak négy adventusa, eljövetele vagyon. Midőn a testben megjelent. Midőn a szívbe száll és az embert megtéríti.

Midőn halála óráján elmégyen az emberhez. Midőn eljő az utolsó itéletre. Rendszerint kezdődni szokott Szent András napján” – írta. Ma a Szent András napjához (november 30.) legközelebbi vasárnapon indul.

Ihlet • Kár lenne azt hinni, hogy az ünnep napjai csakis pihenésre, önfeledt kikapcsolódásra alkalmasak. Számos nagyívű alkotás első tollvonásai születtek meg éppen karácsony napjaiban, ha úgy tetszik, az ünnepi hangulat, vagy annak hiánya volt az ihletőjük. II. Rákóczi Ferenc a franciaországi Grosbois-ban 1716-ban, a szenteste kezdte papírra vetni Vallomásait, Johann Sebastian Bach pedig 1724 karácsonyán kezdte el h-moll miséjét komponálni. Hogy időben közel állóbb példákat is hozzunk: Krzysztof Penderecki 1979. december 24-én írta tele II. szimfóniájának első kottaíveit, Guido van Rossum pedig 1989 karácsonyán kezdett bele a világszerte alkalmazott informatikai programnyelv, a Python megírásába.

Inggallér • Ha valaki jól öltözött kerítés- és határkarókra volt kíváncsi, még a múlt század elején is a baranyai Ormánságba kellett utaznia. Ott ugyanis élt egy olyan népi varázsszertartás, amely az elvászott ingek gallérjainak újrahasznosításával járt.

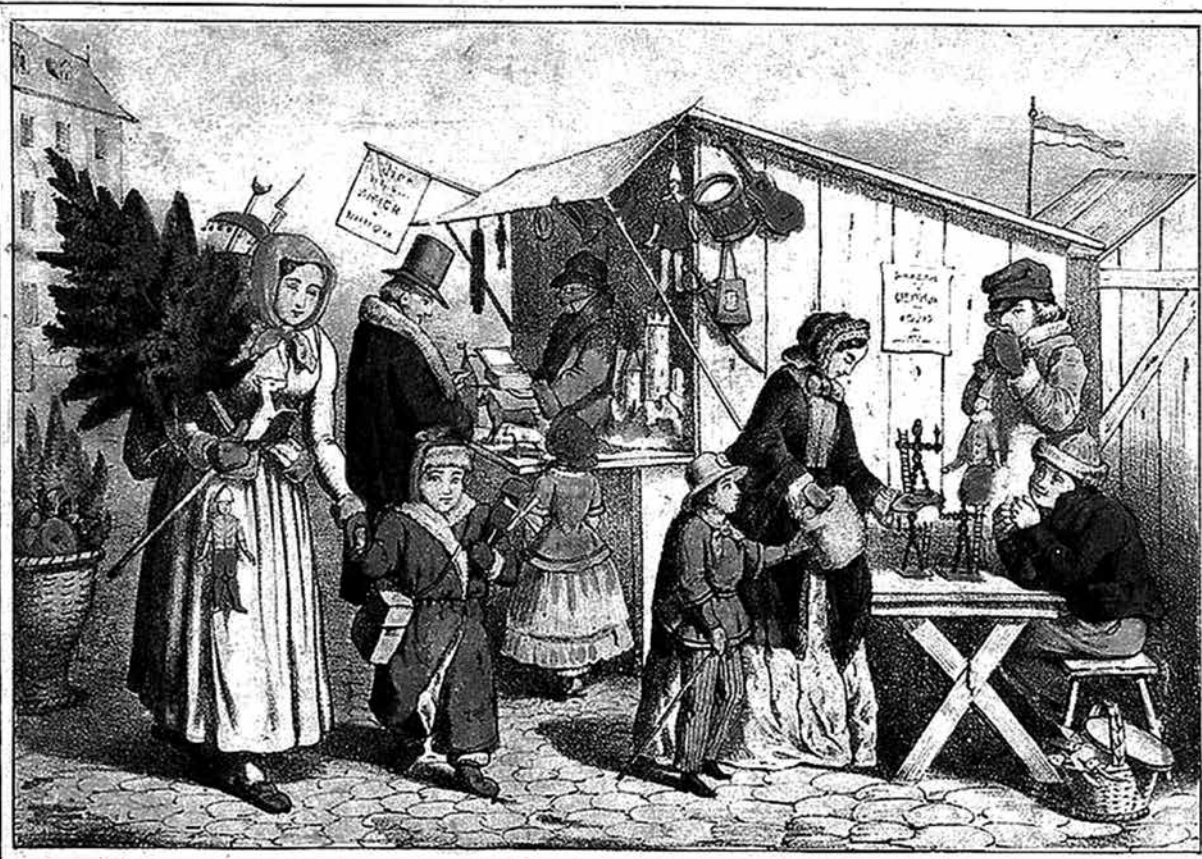
Karácsony előnapján ilyen gallért rögzítettek a szomszéd telkét, birtokát jelző valamely karóra, hogy a tyúkok ne kóricáljanak át a szomszédba tojni, és az amonnan állatok se járjanak át idefele legelni. A szomszéd persze ugyanígy biztosította a maga birtokát, ráadásul minden év karácsonyán újból szükség volt az ismerttetett eljárásra. Így aztán az arra tévedt idegennek mindig számos ilyen ingnyakas oszlopon akadhatott meg a szeme.

Kaktusz • A karácsonyi kaktusz (*Zygocactus truncatus*) Brazíliából származik, télen virágzó, piros vagy rózsaszín, igen mutatós szirmokat bontó kaktuszféleség. 1818-tól nyert teret Európa szobanövényei között. Ha novemberben egy-két hétig szárazabban tartják, majd utána bővizet kap, karácsonyra virágban pompázik.

Kappanadó • Az evangélikus prédikátorok számára elrendelt egyik adótípus volt, amit karácsonykor kellett leróniuk a saját kezelésű földdel nem rendelkező, pénzbeli és terménybeli fizetésért földmunkát végző családoknak (a zselléreknek). „Az öt zsellér háztul karácson kapannal tartoznak” rögzíti egy 1631-ban tett kövesdi egyházlátogatási jegyzőkönyv (*Visitatio ecclesiae Kövesdientis*).

Kenyer • Egyes szlovén vidékeken máig fennmaradt hagyomány, hogy gyakran háromféle kenyert is sütnek karácsony napjaira. Búza-, rozs- és hajdinalisztból készített kenyér kerül ilyenkor az ünnepi asztalra.

Kívánságrekord • A karácsonyi kívánságok eddig leghosszabb jegyzékének Guinness-rekordját 2002 decemberében állították fel. A tettet a dél-norvégiai Jörpeland végzős általános iskolásai hajtották végre. Egy hetven centiméter széles papírra írták fel mindannyian, szép sorban egymás után, hogy milyen ajándékokra vágyanak. Sajnos azt nem jegyezték fel, hogy hányan voltak a buzgó

Marché de Noël.

Der Christmarkt.

Christmas Fair.

jegyzetelők, így azt sem tudjuk felmérni, hogy a címzett Jule-nissen (Mikulás ott e néven dolgozik) mohónak találta-e őket. Ahogyan azt sem, hogy a kereken negyven méter hosszú papírra írt valamennyi kívánság megfogalmazóját méltónak találta-e összes vágyálmának teljesítésére.

KÖNYVÁRADÁS • Az izlandiak leginkább karácsonykor ajándékoznak egymásnak olvasnivalókat. A kiadók ezért új könyveik megjelentetését is a szeptember végétől november végéig tartó hetekre időzítik. Ez a nagyjából nyolc hét a Jolabokaflod, amit Karácsonyi könyváradásként lehet magyarra fordítani. A szigetország lakói nemcsak olvasásban jeleskednek, az alkotókedvnek sem szenvedik híját. Minden tizedik izlandinak jelent már meg maga írta könyve! Karácsony estjeit az egész család az ünnepi szobában a kályha vagy a kandalló – és egymás közelében – könyveket olvasva töltik.

KRUMPLIOSZTÁS • A Budán (ma II. kerület, Országút városrész) működő Ferences rendház 1770-ben felszentelt temploma Szent István, az első keresztény vértanú, nevét viseli. Ő volt az, akit az apostolok a hagyomány szerint elsőként választottak segédjüké, s akit Jeruzsálemben i. sz. 36-ban hitvallásáért agyonköveztek. Sorsát Lukács evangéliuma beszéli el. Emlékünnepét a legrégebb szertartási források is december 26-ára, karácsony másnapjára tették. Az aznapi mise után az országúti ferences szerzetesek nagyobb sült krumplikat osztottak szét a templomból kifelé igyekező híveiknek. A szegényeknek többet is. Ez egyrészt melengette a hideg télben haza igyekvők kezeit, az ínséget szenvedőknek a lelkét is melegbe vonta. Számukra táplálékot is jelentett. A krumplik egyébként azokat a köveket jelképezték, amelyekkel egykor a protomártírként is emlegetett vértanút halálba küldték.

LÁNGOS • Karácsonyi lángosnak nevezik Szentesen és környékén azt a kenyértésztából készült, tányér nagyságú, lapos lepényt, amelyet az éjféli mise után, vagy az ünnep első napján felszelt kenyérral együtt sütenek ki. A tetejét mákkal szórják meg, néhol mézzel is megkenik. A szentesti vacsorakor kenyér helyett fogyasztják, fogyasztották.

LÁNYVENDÉGSÉG • A falusi kultúrákban egész földrészünkön sanyarú sorsa volt a „keletlen”, udvarlók nélkül idősödő lányoknak. Szüleit és őt magát is eltöltötte a pártában maradás, a megvetett vénlányság réme. Koszovóban biztos módot hittek az efféle árnyak elosztatására. Úgy tartották, hogy az olyan eladósorba keveredett lánynak, akit nem szemeltek még ki feleségnek – sőt még csak nem is kerülgetnek – a legények, annak karácsonykor valaki másnak a házában kell éjszakáznia. Így rövidesen szerelmese, kérője is jelentkezni fog. Egyébként

csak ne mosolyogjunk olyannyira ezen! Lehet a dologban valami. Nyilván, hogy a szülők elsősorban olyan házba engedték el ezeket a lányokat, ahol a barátnőnek fivérei is akadtak a családban. Olyan ismerős famíliához, akinek mátkanélküli fia is volt a fa körül. Egy egész együtt eltöltött karácsonyest az éjfélig miséig, majd az éjfélig és a másnapi közös reggeli, ebéd elegendő lehetett a szemek és a szívek megnyitására.

MEDVETÁNC • Főként Moldáviában, de a Románia és Ukrajna területén fekvő Bukovina térségében honos karácsonyi szokás, hogy a fiatalabb férfiak medvének öltöznek. Medvevezetők láncon hurcibálják őket, és dobosok verte ütemre, mackómódra mozgatják a tagjaikat. Általában „halálra táncoltatják” őket, de aztán mégiscsak talpra szökkennek. Állítólag ez az újjászületés a közelgő újévet hirdeti. Rejthet azonban valami mást is, valami ősbibit is, hiszen a dobokat csakis házas férfiak verhetik, özvegyek és legényemberek nem állhatnak közük.

MEGLEPETÉSKOSÁR • Peruban a közepes- és nagyvállalatok karácsony előtt éppúgy osztanak év végi prémiumokat, ahogy ilyenkor a világ bármely más táján megszokott. Dél-Amerika harmadik legnagyobb országában azonban minden egyes dolgozójuknak egy teljesen azonosan összeállított ajándékosárral is kedveskednek, amit a főállású takarítónőtől az egyszerű vezérigazgatóig mindenkinek átadnak. Pezsgő, desszertek, karácsonyfadíszek, kávé, egy-két ünnephez illő hang- és filmkorong, gyümölcskenyér, színház- vagy mozijegy, apróbb-nagyobb ajándéktárgyak és más effélék vannak ízletesen összecsomagolva. Minden évben más-más kerül a kosárba, így aztán tartalma mindig meglepetést, átvétele örömteli izgalmat jelent.

MÉZESKALÁCSFALU • Tíz éve már, hogy Szödliget minden december elején megkettőződik. Újra és újra megszületik idegenforgalmi látványossága: a falu a faluban. Ez utóbbit mézeskalácsból készítik el a lakók és a végeredményt a helyi óvoda nagytermében teszik köz-

szemlére. Óvodisták, iskolások, pedagógusok és szülők, nagyszülők fognak össze ilyenkor, hogy a száz-százhusz egyedi épület, az azokat övező fák és az utcai járművek időben elkészüljenek. Nemcsak képzeletbeli házakat sütnek ki! Több épület (vasútállomás, iskola, templom, óvoda, faluháza) szakasztott mása az eredetinek. Persze kicsiben, de egymáshoz arányítva. A jótékonyági kiállítás mellé néhány esztendeje számos más programot is szerveznek, ekként aztán egyre többen keresik fel őket advent idején.

MIKULÁSBUSZ • A Budapesti Közlekedési Zrt. – a fényvillamos sikerén felbuzdulva – 2015-ben indította útjára először a Mikulásbuszt, amit azóta is minden évben megtesz. A leghosszabb és legnagyobb forgalmú buszjáratok útvonalain közlekedtetni december 6-tól 23-ig. A jármű ünnepi arculatát a Mikuláshoz, karácsonyhoz kapcsolódó motívumokkal történő matricázás és egyéb díszítések teremtik meg kívül és belül. A vezetőülésben maga Mikulás foglal helyet. Mindezen túl azonban

az autóbusz rendszáma is figyelmet érdemel. A járművek táblájukon a „BPI 206”, illetve „DPI 206” betű- és számsorozattal közlekednek, amelyek utolsó négy elemében nem nehéz felfedezni a Mikulás-nap dátumát. Tavaly már – más helyszínek mellett – Salgótarjánban, Dunaújvárosban, Szombathelyen és Érden is feltűntek a helyi Mikulásbuszok, hogy hozzájáruljanak az adventi hangulathoz.

MIKULÁSKÁK • A norvég gyerekek mikulásnak öltöznek, kreppalástot, vattaszakállat, vagy papírból kivágottat ragasztanak, gumiznak magukra. Méretüknek megfelelő zsákot vetnek a vállukra és így csapatostul járják december közepétől az utcákat. Sorra becsengetnek a kapukon és egy-egy karácsonyi ének vagy mondóka révén szentestére már édességtől dagadó zsákocskáikkal várják nagy puttonyos szakársukat.

NÉPSZÁMLÁLÁS • *Augustus* római császár rendeletet adott ki, hogy a birodalom tartományaiban lakóit összeszámlálják. Mindenkinek saját nemzetsége településeire kellett mennie. József és Mária Galileából Dávid városába, Betlehembe indult, mivel Jézus nevelőapukája Dávid nemzetségéből származott. Lukács evangéliuma így indokolja azt, hogy az áldott állapotban levő Máriának is hosszú útra kellett kelnie, s ott jött el számára a szülés ideje. Nigéria keresztény lakóinak egyik legfőbb karácsonyi szokása akár ebből a történetből eredeztethető megemlékezésnek is felfogható. December 20-ától hagyományosan minden család útra kell, hogy ősei földjén, annál a törzsnél ünnepeljen, ahonnan elszármaztak. A nagyvárosok ilyenkor náluk szinte kiürülnek.

NÉPVISELET • Örülhetnek a szlovák hagyományörzők, mert az utóbbi évtizedekben a fiatalok közt új karácsonyi szokás terjed. December 25-én – egyelőre még csak a falvakban – a fiatalok nép-

viseletbe öltöznek és így sétálnak kart karba öltve, karácsonyi énekeket zengve végig az utcákon.

NŐKARÁCSONY • Az írül Nollaig na mBan névre hallgató nőkarácsony szokása igen régi. A „zöld szigeten” is január 6-án, a karácsonyfa díszének leszedésével ér véget a karácsonyi ünnepkör. Arafelé ez a díszfosztás és a fenyő eltüntetése is a férfiak szerepkörébe tartozik. Ahogyan rájuk vár aznap az összes többi házimunka is. A nők számára ez a várva várt naptári időpont a teljes pihenés és önfelelt szórakozás ígérését hordozza. Az asszonyok-lányok ilyenkor barátnőikkel, nőrokonokkal múlatják az időt. Ez a jutalmuk azért a kemény munkáért, amit a családi és közösségi karácsony sikeréért tettek. Hogy az ő vállukon nyugszik a feledhetetlen és meghitt ünnep, abban széles társadalmi egyetértés mutatkozik. Az Irish Times egy 1998-ban megjelent méltató írása is alátámasztja ezt a megbecsülést, amely cikk szerzője megjegyezte, hogy míg Isten a hetedik napon pihent meg, az ír nők csak a tizenkettediken állnak le, megérdemlik a kalapemelést. (Azt csak jelen írás szerzője fűzi hozzá: nem csupán az ír nők.)

ÓRIÁSLÁMPA • Az Óriáslámpás Fesztivál a Fülöp-szigetek egyik legszebb karácsonyi eseménye. December közepén rendezik meg San Fernandóban, s a települést ennek okán az állam „karácsonyi fővárosa”-ként emlegetik. Elődjét Bacolorban 1904-1908-tól rendezték meg az adventi eseményként, nem különösen nagy, gyertyákkal kivilágított lámpásos felvonulásként. (Karácsony estéjén az éjféltől a lámpákat a készítőik védőszentjeinek képeivel a városi templomba vitték. A múlt század 30-as éveitől rendezik San Fernandóban. A mostani típusú „óriás” fesztiválon általában 11-12 falu versenyez meghívásos alapon. A versenybe hívottaknak hosszú évekig kell odahaza bizonyítaniuk, hogy tehetséges lámpagyártók. E lám-

pások jelentősen különböznek a Japánból és Kínából elterjedt lampionoktól. Ezek a korábban műanyagból (manapság inkább vízállóvá tett színes papírokból) hajtogatással, ragasztással készülnek a legkülönfélébb formákra. Belsejükben színes ledfüzerek időzített – és minél mozgalmassabbá tett fényjátékkal, mintákat öltve és színeiket változtatva világítanak. Látványosságukban, színkavalkádjukban minden évben felülmúlják az előzőt. Eredetileg a lámpák körülbelül egyméteresek, origami papírból készültek és gyertyával világítottak voltak. A múlt évtized közepén már hat-tíz méter átmérővel büszkélkedtek, mára pedig 10-20 méteresre nőttek. A friss szabályozás szerint lámpaként legfeljebb tízezer izzójuk lehet. Ennyi is elég ahhoz, hogy külön-külön is káprázatos fényshowt adjanak elő. Szemtanúk szerint lélegzetelállítóan szépek.

PAPÍRBETLEHEM • Az 1910-es évek elején kezdtek a német kiadók piacra dobni olyan kiadványokat, amelyekből a karácsonyi szoba egyik ékességét lehetett elkészíteni. A nyomdatechnika ekkora már lehetővé tette, hogy olyan kivágható, hajtogatható, ragasztható és színezhető vékony kartonokat kínáljanak, amelyek

felhasználásával igényes betelehemi jelenet volt összeállítható. A család, ha akarta, az ünnepvárás utolsó napjaiban közösen készíthette el. Magyarországon csak az 1920-1930-as években vált rövid divattá.

PAPÍRSZÍV-KOSÁR • Norvégiában igen elterjedt díszítőelem a karácsonyfán a sok-sok papírszív-kosár. A gyerekek fényes színes papírból készítik oly módon, hogy a talpán kívül minden oldala egy-egy szívet formáz, két kis füllel. Apróbb édességekkel, cukorkával, rágógumival, bonbonnal és aszalt gyümölcscsel töltik meg. A faállítást napjától egyet-egyét minden családtag szertartásszerűen leszed belőlük és (látszólag legalábbis) vidáman fogadja, amit számára rejtett az aznapi szívecské-kosár.

PITO • Ghána északi részén a keresztény családok a különleges – örölt kölesből, ciroklist hozzáadásával készült házi sör, a pito főzésével készülnek a karácsonyi eszem-izomra. Három napon át forralt, erjesztett, szűrt, érlelt, majd újra szűrt és újra forralt italt december 23-án kezdik elkészíteni, hogy a nagy nap ebédidejére bővében legyenek.

POENITEMINI • 1965-ig a katolikus családok számára december 24. böjti nap volt, így a szentesti vacsorán sem fogyaszthattak húseteleket. Ezek csak az éjfélel miséről hazatérve kerülhettek asztalra. VI. Pál pápa 1966. február 17-én bocsátotta ki a Poenitemini (bűnbánat) kezdetű és című, a böjttartást újr szabályozó konstitúciót (pápai, szentszéki rendelkezést). Ennek köszönhetően 1966. december 24-én már elmaradt a böjtkötelesség. Azóta már nem kell éjfélíg várni, Ádám-Éva napján már reggeltől minden korlátozás nélkül fogyasztható bármiféle étel.

PORCELÁNDÍSZ • Spanyolország porcelánmanufaktúrái évről évre új karácsonyfagömbbel, karácsonyi porcelánharanggal állnak elő.

Az arra az évre tervezett dombormintás függeszteket árúsítják különböző méretben. Az évszámot is beleformázzák a porcelánba. Néhány évig a korábbi esztendőket is készleten tartják, így ha szükség adódna rájuk, hiányuk egy ideig még pótolható. A karácsonyfa ekként minden fontos esztendőre (eljegyzés, házasság, gyerekszületések, valakivel együtt töltött utolsó karácsony) emlékeztethet.

PULYKAKASSZA • Angliában rendkívül szoros a pulyka és a karácsonyi vacsora közötti kapcsolat. Annnyira, hogy az 1800-as évek utolsó harmadától a múlt század közepéig egészen különleges előtakarékosági formát is életre hívott. A kevésbé tehető polgárok és munkások számára a klubjuk, illetve egyesületük, szakszervezetük szerezte be az illető jószágot. Mivel ezek a szervezetek nagyobb tételben vásároltak, így előre lekötve, jóval olcsóbban szerezték be a sütnivalót, mint amennyiért a decemberi piacok kínálták. Azok, akik feliratkoztak erre a kelendő szolgáltatásra, egész évben apránként, pennyről pennyre fizették be a részleteket az úgynevezett pulykakasszába.

SÜTŐABROSZ • A kenyérsütés-kor a dagasztóteknőre, a kovász és a kelő kenyértészta letarására, melegen tartására szol-

gáló, általában színes csíkokkal vagy négyzetekkel szőtt, teknő méretű pamutvászon. A Magyar Néprajzi Lexikon szerint: „...néhol a sütőabroszt alkalmazták karácsonyi abroszként, ezáltal vélvén biztosítani a következő évi sikeres kenyérsütést. Ugyanezért másutt a karácsonyi asztal sarkára helyezték az összehajtogatott sütőabroszokat”.

SZAKAJTÓ • Erdélyi néphit szerint karácsonykor az asztal alá tett szakajtóba beszáll a kis Jézus, azért szénával kell a szakajtót megtölteni. A széna alá kukoricát szokás tenni. E kukoricától – úgy tartják – két akkora hízik majd a baromfi, a szénától meg a többi háziállat.

SZAMÁR • Samichlaus (a helyi Mikulás és Schmutzli (a helyi Krampuszpótlék) Svájc német nyelvű kantonjaiban nem rénszarvasok húzta szánon, de még csak nem is lovon közlekednek, hanem csacsihátan. A helyi gyerekek azon is várják az ajándékhozó érkezését. Mindazoknak, akik a két nevezett jelmezébe bújnak, kénytelenek a szamaragláshoz szükséges állatokról is gondoskodni. Szerencséjükre decemberben élelmes szolgáltatók egész sora áll a rendelkezésükre. Számos hivatásos számárkölcsonzó adja ilyenkor bérbe akár csak egyetlen órára is a derék négy lábúakat.

SZÉPSÉGVERSENY • Az angliai Folkstone-ban a karácsonyt megelőző bálon még a múlt században is szépségversenyt rendeztek, amelyen a résztvevők mindannyian választók is voltak egyben. Az általuk legszebbnek ítélt bálzó nőre szavazhattak. A győztes hölgy aztán az évben a „Karácsony királynője” kitüntető cím és szalag és korona büszke birtokosa lehetett.

SZILVADOBÁLÁS • Az angol, később brit királyok/királynők bevett szokása volt – s az ma is – karácsonyi díszebédet adni az alattvalóknak (azaz az udvari személyzetnek és a pór nép,

valamint a városi polgárság válogatott meghívottjainak, udvari szállítóknak. A fejtelenséget egyébként is kedvelő (hat felesége közül kettőt is hóhérbárdra juttató) VIII. Henrik is évente tartott ilyen dáridót, amiket személyes jelenlétével tüntetett ki. A kirendelt zenészek, táncosok, énekesek és más mulattatók ellenére az egyik évben – egykorú feljegyzések szerint – annyi unta magát, hogy a felszolgálókkal magához hordatta az összes cukrozott szilvával megrakott tálcákat. Hosszú időn át azok tartalmával hajgálta meg az asztaloknál étkező vendégeit. Szegények lehet, hogy valami különleges kedveskedésnek vélték a dolgot, hisz emiatti felháborodásukat, de még csak méltatlankodásukat sem említi a krónikák. Ismervén a kor királymajmolási hajlamát, nem nehéz elképzelni, hogy néhány évtizedre az udvari nemesség és egyéb méltóságok kastélyaiban vidám karácsonyi szórakozássá vált a vendégek közé cukrozott szilvákat vetni (remélhetően kevésbé megalázó módon, mint azt a király tette).

SZOLIDARITÁS • Az 1980-as évek elején Lengyelországban alapvetően megrendült kommunista párt hatalma. A fokozódó elégedetlenség miatt ekkora az ellenzéki Szolidaritás (lengyelül Solidarność) szakszervezeti mozgalom tagsága már elérte (sőt egyes források szerint meg is haladta) a tízmillió lélekszámot. Az életszínvonal vihariramban süllyedt, a kormány 1981 nyarán az ellátási nehézségek miatt a háború utáni éveket idéző jegyrendszer bevezetésére kényszerült. Az év december 13-án hadiállapotot hirdetve katonai parancsnokság alá helyezték az államigazgatást, a stratégiai fontosságú gazdasági ágazatokat, levél- és sajtócenzúrát vezettek be, újságokat tiltottak be és hatalmas letartóztatási hullámmal igyekeztek véget vetni a megindult politikai fordulatnak. Az üldözött Szolidaritás 1981 karácsonyán és az azt megelőző napokban meglepő és megrázó

akcióba kezdett. Az országszerte hagyományosan valamennyi katolikus templom elé kihelyezett szabadtéri betlehemes jelenetek fa- vagy kerámiafiguráival üzentek. A jászolban fekvő újszülött imádásra érkező pásztorok kezébe, a háromkirályok ládikáikba, liszt- cukor-, hús- és húsjegyeket ragasztottak, helyeztek.

SZŰZANYA TEKENŐJE • Régi szokás volt (mára teljességgel kiveszett), hogy szenteste a háziaszszony tisztára súrolt teknőt tett az asztala alá. A karácsonyi étkezések során mindenki finom falatokat helyezett bőségesen a „Szűzanya tekenőjébe”, mondván, hogy a kisdédének gyűjtenek ekképpen. Amikor aztán ajtaikon a „Kisdéd hírnökei” kopogtattak adományért, ebből a teknőből válogathattak maguknak hazavinni valót.

TATU • Aki egyszer is látta a sokszor ismételt népszerű Jóbarátok amerikai tévésorozat A karácsonyi tatu című epizódját, aligha felejt el. Ross, az egyik főszereplő az ünnepi időszakban hozhatja magához a különvált felesége nevelte kisfiát. Megkísérli arra kiharaszálni a kínálkozó lehetőséget, hogy elmagyarazza neki, mit is jelent a Hanuka. A más kultúrában felnöve kisgyereket ez azonban nem érdekli, ő az ajándékhozó Santa Claus várja. Ross végül telapójelmez

kölcsönözne, hogy eleget tegyen a gyermeki vágyaknak, de addigra már mindet kibérelték. Neki csak egy egészalakos állatjelmez (örves páncélos hangyász, tatu) jutott. Ebbe bújva újra megkísérli elmesélni a makkabeusok és olajmécsek, azaz Hanuka történetét. Amikor ezzel ismét kudarcot vall, feladja, és közli, hogy ő valójában egy karácsonyi tatu, aki Santa Claus egyik segítője... Az élelmes képeslapkészítők a képernyőre kerülést követő télen tatus karácsonyi üdvözlőlapokat is kínáltak, amik néhány esztendőn át nagyon népszerűek voltak. Zsidó gyökerű családtagok, barátok kívántak így boldog ünnepeket azon rokonaiknak, ismerőseiknek, akik ugyan velük egy kultúrából származtak, de vegyes házasságban élve, a karácsonyt (is) ünnepelték. A tatus üdvözlőlapok küldésével valójában szelíd, megengedő és vidám utalással figyelmeztettek arra, hogy az illetők a másik hagyomány gyermekeiknek történő átadásáról se feledkezzenek meg.

TÁVOLTARTÁS • Nem kellett hozzá távoltartási végzést kiadni, elegendő volt hinni abban, hogy a tiltott közeledés szörnyű szerencsétlenséget hoz a szabályszegőkre. Litvániában ezért aztán – engedve a hagyománynak – advent heteiben a vőlegények és udvarlók nem találkoztak a menyasszonyukkal, kedvesükkal.

TERMÉSZETJÁRÁS • A karácsonyi hagyományokra is igaz: időről időre megszűnik, majd újjászületik egy részük, de merőben újak is kialakulnak. Szlovéniában például néhány évtizede figyelhető meg az a változás, hogy az ország lakói karácsony valamelyik napján tömegesen szerveznek hosszabb-rövidebb családi túrázást, természetjárást.

TETŐCSILLAG • Pakisztán lakosága vallási megoszlása szerint szinte teljes egészében muszlim vallású. Mindössze másfél-két százaléknyi köztük úgy a hinduk, mint a keresztények aránya. Csepp a tengerben. Karácsony közeledtével a Jézus születésnapját váró hívők otthonai a legutóbbi évekig könnyen felismerhetővé váltak, mivel házaik oromcserepére ilyenkor egy nagy csillagot rögzítenek. Ennyi csak a külső karácsonyi dísz, amivel a betlehemi csillagot idézik maguk fölé. Az utóbbi esztendőknél azonban egyre több támadás éri az ország keresztény közösségeit, melyek december 25. környékén fájdalmasan megszorodnak. A csillag kihelyezése így már-már bátorságpróbának, igazi hitvallásnak is tekinthető.

TITKOSRENDŐR • A napóleoni háborúk idején a bécsi udvar „reszketni méltóztatott”, minden-
kiben kémet, ügynököt látott. Az Elba szigetére száműzött „francia trónbitorló” fölötti (akkor úgy

hitték már végső) győzelem sem enyhített a fokozott éberségen. A felduzzasztott – és mindenben összeesküvést szimatoló – titkosrendőrség jelentésének köszönhető, hogy pontosan tudjuk, mikor és ki állította a császárváros legelső karácsonyfáját. A Berlinből áttelepült Michael Freiherr von Arnstein, a jeles bankár – a Grassalkovichoktól 1796-ban megvásárolt – palotájában díszítették fel 1814-ben első ízben ilyen Ausztriában. A jeles esemény titkosrendőri jelenléttel, sőt talán a beépített ügynök aktív részvételével ment végbe.

TRAPPISTÁK • Az 1664-ben alapított szerzetesrendet a legszigorúbb szertartású egyházi közösségnek tartják. Nem is ok nélkül. A kórusimákon kívüli némaság, teljes önmegtagadás, kemény fizikai munka és a kíméletlenül kemény böjt jellemzi mindennapjaikat. A karácsony előtti négy héten például mindössze egyetlen szelet kenyeret esznek naponta.

TÜSSZENTÉS • Ahogyan azt *Begovác* Rózsa Gyermekélet a Dráva menti horvátoknál című tanulmányában megjegyzi: a Dráva menti horvátoknál általánosan ismert hiedelem kapcsolódott a váratlan prűszköléshez. Ha szenteste eltüsszentette magát valaki, akkor a következő évben vele azonos nemű gyermek vagy kiscsikó születik – vélték.

TŰZFOHÁSZKODÁS • A francia Pireneusokban szokás egy nagyobb fémtálcán babér- és olajfalevelekből (a dicsőség, a boldogulás, illetve a béke jelképeiből) karácsonyeste tüzet gyújtani. A lángokra előbb a család legidősebb tagja mondja áldást, majd a família legifjabb beszélőképes tagja veheti át a szót. Letérdel, és hangos imaszavakat mond azt kérvén, hogy jusson a melegből a fázóknak, az örömből az örömteleneknek, a hitből a reménykedőknek, majd vörösborral eloltja a tüzet. Asztalhoz csak e szertartás után ülnek.

UTCATŰZ • Zsámbokon a második világháborúig szokás volt, hogy az éjféle miséről hazatartók, mielőtt az otthonukba tértek, tüzet raktak és gyújtottak az utcákon. Szép indokuk is akadt rá: „hogy a kis Jézuska melegedni tudjon”.

ÚJ RUHA • Guatemalában a szent esti vacsora egyféle családi divatbemutató is. Előtte a gyerekek – első ajándékként, meglepetésként – új ruhát kapnak, hogy abban üljenek asztalhoz. A felnőttek is vadonatúj ruhadarabokat vesznek magukra, mert úgy tartják, hogy a régi ruhadarabokkal az addigi gondokat is levetik.

ÚJÉV • Oroszországban a karácsonyt ugyan a pravoszláv egyház ó-naptára szerinti január 7-én tartják, a karácsonyi ajándékokat a legtöbb családban mégsem akkor, de nem is december 24-25-én, hanem az újév ünnepén adják át. Hetvenegynehány év elegendőnek bizonyult arra, hogy ez így rögzüljön. A szovjet időkben karácsony vallási jellege miatt ugyanis december 31-én tartották meg a fenyőfaünnepet. Azt az állam még szorgalmazta is. Akkorra díszítették fel a fákat és érkezett meg a Mikulást felváltó Gyed Maroz, hogy unokájával Sznyegurocskával, vagyis Hópelyhecskével kiossza az ajándékokat.

VÁSÁR • Szerinte a világban egyre több hangulatos és híres vásár nyílik advent idején, hogy a meghitt hangulatot, kellemes nézelődést, vidám szórakoztatást szolgálják és nem utolsósorban a karácsonyi díszek, sütemények és ajándékok igényes megvásárlási lehetőségét kínálják. A legrégebbi európai karácsonyi vásárt Drezda falai közt tartották 1434-ben, azaz – a karácsonyfa-állításához hasonlóan – ez a hagyomány is német földről terjedt el.

VASVÁSÁR NAP • Az „ő” nevéből lassan megfeledkezünk: az arany- és bronzvásárnap elhomályosítja. Kétség kívül a vas nem

ragyog, nem akasztják díjként az ember nyakába, de minden szerzőszámán ott van, ami az aranyásás vagy a (karácsony)favágás elmaradhatatlan kelléke. De az adventben is ott van! Az első vasárnapját nevezi így az egyházi hagyomány.

VILLANYOLTÁS • 1988-ban az advent utolsó estjének utolsó órája kezdetekor, azaz 21 órakor egész Litvánia (akkori nevén Litván Szovjet Szövetséges Köztársaság, a Szovjetunió része) legtöbb településén szinte teljesen elsötétültek az épületek. A házakban a lakók félórányi időre lekapcsolták az összes villanylámpát. Minden ablakukba egy-egy gyertyát tettek és köré gyűlve figyelték a szomszédság házainak homlokzatát, vagy körbesétálták a környéket. Egy litván ellenzéki szerveződés szólította fel az 1918-1940 között független ország állampolgárait, hogy így tiltakozzanak tagköztársaságuk jogainak bővítéséért, a bővebb autonómiáért. Másfelől – szöjt az értelmiség reformpárti mozgalma, a Sajjüdis kezdeményezés – így láthatóvá lehet tenni azt is, hogy hányan támogatják a litván ügyet, kik a litván hazafiak. Még az addig ingadozók, sőt a más nemzetiségű lakók is gyertyára váltottak a többi gyertyaláng sokaságát látván. A hagyomány szerint volt olyan litván kisváros, ahol pont későeste, pont kilenckor és csaknem pontosan harminc percre következett be egy váratlan áramszünet, ami lehetetlenné tette az utcai közvilágítást. Az akció óriási siker volt, nagy erőt adott. Többen ezt az éjszakát tekintik a Szovjetunóból való kiváláshoz az újbóli Litván függetlenség kivívásához vezető első jelentős eseménynek. Az 1988-as eseményre emlékezvén, szokás ma is a szenteste és szentéj határóráján lekapcsolni a lakás összes villanygöjjét és egy gyertyával valamelyik utcai ablak köré csoportosulni. Nem félórára, csak néhány percre. Annyi időre, amíg a litván himnuszt és egy karácsonyi dalt közösen el nem énekel a család.

VIRGINIA • „Yes, Virginia, there is a Santa Claus!” (Igen, Virginia, a Mikulás valóban létezik.) Így hangzott a valaha volt leghíresebb szerkesztői üzenetek egyike. Az 1889-ben született Virginia O’Hanlon New York-i kislány már nyolc éves volt, s még mindig hitt az ajándékhozó ősz szakállú öregemberben. Pajtásai viszont kicsúfolták ezért. Mind azt mondták, hogy a Mikulás csak egy kitalált alak. Hiába faggatta édesapját, mert nem adott feleletet. Sem becsapni, sem gyermeki lelkesültségét kioltani nem akarta. Végül azzal hárította el a faggatózást, hogy a lánya írjon levelet a New York Sun nevezetű újság „A szerkesztő válaszol” rovatának. Akkor aztán megtudja a dolgot, mert ami abban a lapban megjelenik az mind szintiszta igazság. A hosszú és könnyefakasztó cikk, amit a lány válaszul kapott, egész Amerikát megmozgatta, aminek máig tartó hatása is lett.

„Igen, Virginia, a Mikulás létezik. Ugyanúgy létezik, mint a szeretet, a nagylelkűség, önfeláldozás és hűség. Ezek mind gyönyörűséget, örömet visznek az életbe. Jaj, milyen sivár lenne az élet a Mikulás nélkül! Éppoly szomorú lenne, mintha többé nem lennének Virginiák. Akkor nem lenne többé gyermeki hit, nem volna költészet, romantika, nem volnának álmok, hogy elviselhetőbbé tegye a létet. Csak a sivár érzetek és a látvány maradnának. Semmi másban nem lenne örö-

münk, mint a száraz értelemben. A végtelen fény, mely a gyermekort övezi, kihunyna. [...] Tudod, megkérhetnénk a papádat, hogy fogadjon fel embereket, akik Karácsony este a kéményeket figyelik. Hiába állna azonban minden kémény mellett egy őrszem, a Mikulást senki sem láthatja. És ez mit bizonyít? Semmit. A Mikulást nem láthatjuk, de ez nem jelenti, hogy nem is létezik. [...] Bizony, az életben azok a legcsodálatosabb dolgok, amelyeket szabad szemmel nem lehet látni, amelyek létezését nem igazolja a tudomány.” Az 1897-ben először megjelent üzenetet a The New York Sun 1949-ig, a lap megszűntéig minden karácsonyi szám címlapján újra közreadta, így nemzedéken átívelő emlékké vált. Külföldi lapok is átvették a cikket, így közel száz nyelven is olvasható lett, világszerte megismerték. A híres levélváltásból mesekönyvet írtak, zenés színpadi művet, filmet, tévésorozatot is készítettek. Az egykor volt kislány nevét ma gyermeksegély-alapítvány viseli, ami szegénysorú és súlyos beteg gyermekek arcára varázsol karácsonykor mosolyt.

„A világon semmi sem igazabb és maradandóbb, Virginia, mint ez: a Mikulás élt és örökké élni fog. Tízszáz tízezer év múlva is létezni fog, hogy az olyan gyerekeket, mint amilyen Te is vagy, s minden nyitott szívet örömmel töltsön el.”

Hegedűs Sándor összeállítás

